

Historische Vereniging Ameide en Tienhoven

18^e jaargang nr. 4, 2007

NIEUWSBLAD van de HISTORISCHE VERENIGING AMEIDE en TIENHOVEN

ISSN: 1569-7800

De Vereniging is gevestigd in Ameide en heeft haar domicilie in het oude Stadhuis aldaar. Ze is opgericht op 13 december 1989 en is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel te Tiel onder nummer 40324336.

BESTUUR

Voorzitter	H. van den Heuvel, Voorstraat 99	4132 AP Vianen	☎ 0347 355180
Vice-voorzitter	G.W. Groenendijk, De Bogerd 3	4233 GN Ameide	☎ 0183 601886
Secretaris	C.W. Broekman, Broekseweg 59	4233 CT Ameide	☎ 0183 601811
Penningmeester	J. Stasse, De Bogerd 19	4233 GN Ameide	☎ 0183 602488
Alg. adjunct	J.A. Maatkamp, Lekdijk 18	2769 GA Langerak	☎ 0183 602071
Lid	A.P. Provoost, Voorstraat 10	4233 EA Ameide	☎ 0183 601568
Lid	C. Rijnhout, De Kooi 25	4233 GP Ameide	☎ 0183 602648
Lid	D. Siegersma, Fransestraat 12	4233 ED Ameide	☎ 0183 602676
Lid	A. Terlouw - van der Grijn, Vijf Akkers 18	4235 AH Tienhoven	☎ 0183 602110

ERELEDEN

A.M. den Oudsten, G. Streefkerk en P. Will

CORRESPONDENTIEADRES

C.W. Broekman info@ameide-tienhoven.nl internet: www.ameide-tienhoven.nl

LEZINGEN EN EXCURSIES

H.J. Beckmann h.j.beckmann@planet.nl
J.D.C. Laroo hv@laroo.net

REDACTIE NIEUWSBLAD

H.J. Beckmann h.j.beckmann@planet.nl
C. van der Grijn cvdgrijn@hetnet.nl
G.W. Groenendijk gert.groenendijk@planet.nl
A. Tukker
P. Will p.will@hetnet.nl

LEDENADMINISTRATIE

J. Stasse jstasse@hetnet.nl

CONTRIBUTIE

Deze bedraagt minimaal € 15,- per jaar, over te maken op bankrekening nummer 301952248 van de Rabobank te Ameide t.n.v. de penningmeester van de vereniging. Opzegging van het lidmaatschap dient minimaal zes weken voor het eind van het verenigingsjaar te hebben plaatsgevonden.

Op de voorpagina: Jolien de Gruijter, het 350^e lid van de vereniging, en Hans van den Heuvel.

Inhoud Nieuwsblad, 2007, jaargang 18, no. 4

1. Jolien de Gruijter en Hans van den Heuvel [1]	1
2. Colofon [1]	2
3. Inhoudsopgave en “Van de redactie” [1]	3
4. Verenigingsnieuws:	
In drie jaar van 175 naar 350 leden	4
Ontwikkeling ledenbestand	4
In memoriam: drs. Heinrich Peter (Heinz) Daniels (1927 – 2007)	5
Ontvangen materiaal	6
Expositie over ‘Unie’ en ‘Crescendo’: een feest van herkenning	6
De muziekvereniging “Crescendo” (1899 - 1984)	9
CD-rom “Historie Termeise Muziekverenigingen”	10
5. Verkenningen vanuit Schoonhoven in het begin van de vorige eeuw [10]	11
6. Begin van de Reformatie in Ameide en Tienhoven (1) [5]	21
7. Johan Wolfert van Brederode, Heer van Vianen, Ameide, Voshol, Noordeloos, Cloetinge, Haaften, Herwijnen, Hellouw, Velsen en Nyeveld, Burggraaf van Utrecht [9]	26
8. Enige toelichting op het Lofdicht voor Arnout Leers en Christina Uylenbergh ter gelegenheid van hun zilveren bruiloft [6]	35
9. De Pontonniers in Ameide-Tienhoven op drift [5]	41
10. Historische plaatjes met een praatje [2]	46
11. Hoe de geschiedenis zich herhaalde bij het geslacht Den Jongen, De Jonge of de Jongh (Nieuwpoort/Ameide) [4]	48
12. Johan Wolfert van Brederode (achterpagina) [1]	52

Van de redactie:

Bij de redactie zijn veel vragen binnengekomen over wat nu een precies een rijfelaar¹ is.

In het boek van Jan ter Gouw, *De volksvermaken*, wordt het beroep nader verklaard:

‘De rijfelaars maken een prachtige uitstalling met zilver, of wat zilver schijnt.

‘Milde Lubbert’, zegt een boerinnetje tegen haar kermisvrijer:

‘Milde Lubbert, 'k moet je vragen,

Wil je niet een lootje wagen

In de Rijfel-loerderij,

Daer veul prijzen op een rij

Zijn te krijgen of te halen:

Gouwekoppen, Sulverschalen,

Bekers, Spiegels, moy vergult,

Voort wat oogh en lust vervult?’

Kijk, die vrouw neemt een lootje en gaat met een mooi stuk zilver strijken; dat lokt: twintig omstanders nemen ook een lootje, maar geen hunner trekt wat. ‘t Lot is voor de gelukkigen’, en die gelukkige vrouw is de handlangster van den rijfelaar, en dezelfde prijs, dien zij getrokken heeft, staat morgen weêr in de rij te pronken. Herhaaldelijk werden alle ‘Treck-, Lot- oft Rijfelkramen’ op kermissen, paardenmarkten en vrije jaarmarkten verboden; maar ze kwamen toch.’

De heer Van Dijk van het Stadsarchief Gorinchem meldde ons dat het artikel over sergeant A.J. van Gelder op pagina 5 van Nieuwsblad 2007-3 is verschenen in het Gorinchemsch Nieuwsblad van 18 mei 1945.

Verder attendeerde ons lid Greet Zegelaar-Oskam uit Gorinchem de redactie er op dat haar grootvader van moederszijde, vermeld op pagina 51 van hetzelfde Nieuwsblad, Geerit Terlouw heette.

¹ Bepalingen betreffende de jaarmarkt, artikel 123, (bladz. 24) in het vorige Nieuwsblad.

VERENIGINGSNIEUWS

In drie jaar van 175 naar 350 leden

Het oude Stadhuis op de Dam in Ameide bood op zaterdag 13 oktober van dit jaar in het begin van de middag een ongebruikelijke aanblik. De vroegere gemeentevlag van Ameide was uitgestoken op de zolderverdieping van het uit 1644 daterende Rijksmonument en het bordes van het Stadhuis was er eveneens mee getooid. Ook op de Dam was duidelijk “iets te doen”.

In het middelpunt van de belangstelling stond de 27-jarige Jolien de Gruijter, die enkele dagen eerder was ingeschreven als 350^e lid van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven. Ter gelegenheid van het bereiken van deze nieuwe mijlpaal in de spectaculaire groei van de vereniging had de aanzienlijk minder jeugdige voorzitter Hans van den Heuvel zich bij haar gevoegd om onder het toezicht van de ‘dorpsoudsten’ Simon Muilwijk en Peet Vroon samen te poseren voor fotograaf André Tukker.

Het 350e lid is een dochter van Kees de Gruijter en Marjan de Kruijk van de Voorstraat in Ameide. Ze heeft moleculaire biologie gestudeerd aan de Rijksuniversiteit Leiden en woont aan het Gerecht in het historische centrum van deze stad naast de Pieterskerk.

De inschrijving van het 350e lid hield in dat het ledental van de Historische Vereniging in drie jaar tijd was verdubbeld. Maar dat betekent niet dat de grenzen van de groei inmiddels zijn bereikt. Integendeel, mede door de aanmelding van een relatief groot aantal nieuwe leden tijdens de expositie over de vroegere plaatselijke muziekverenigingen “Unie” en “Crescendo” telt onze vereniging inmiddels niet minder dan 364 leden.

Voor de statistici onder ons: de organisatiegraad van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven ligt met 9,8 procent vèr boven het landelijk gemiddelde van 3,5 procent.

Ontwikkeling ledenbestand

Sedert de verschijning van de vorige editie van het Nieuwsblad is één lid overleden. Het gaat om de heer H.P. Daniels. Hij wordt elders in dit blad herdacht.

Er werden achttien(!) nieuwe leden ingeschreven. Het betreft in alfabetische volgorde:

G. Bakker	Ameide
Mevr. H. van Bezooijen-Labee	Goes
G. de Boom	Ameide
A. Bouter	Breukelen
P. Dalebout	Ameide
Mevr. A. van Gent	Purmerend
J.W. Goedhart	Ameide
Mevr. J.L. de Gruijter	Leiden
P.G. de Jong	Ameide
R. Kroon	Ameide
G. den Oudsten	Tienhoven
A. Streefkerk	Ameide
J.H. van Toor	Ameide
Fam. Top	Ameide
M. de Vries	Ameide
P. Wapstra	Ameide
E. Willemse	Tienhoven
Mevr. M. van Zessen-Mesker	Ameide

De vereniging telt inmiddels 364 leden.

In memoriam: drs. Heinrich Peter (Heinz) Daniels (1927 – 2007)

Hans van den Heuvel

In het woon- en zorgcentrum “Open Vensters” te Ameide overleed op woensdag 17 oktober op tachtigjarige leeftijd ons lid Heinz Daniels, die tot enkele weken voor zijn heengaan aan de Kerkweg in Tienhoven woonde. Vijf dagen later vond in het crematorium “Noorderveld” te Nieuwegein een uitvaartplechtigheid plaats, die namens de Historische Vereniging werd bijgewoond door erelid Gerrit Streefkerk en voorzitter Hans van den Heuvel.

Heinrich Peter Daniels werd op 11 april 1927 uit een Nederlandse vader en een Duitse moeder geboren in Kamp-Lintfort - een plaats zo'n tien kilometer ten noordwesten van Duisburg, niet ver van de Duits-Nederlandse grens.

Hij was een markante persoonlijkheid, die vanaf het midden van de jaren vijftig in menig opzicht een belangrijke rol heeft gespeeld in de lokale gemeenschap van Ameide en Tienhoven. Dat was niet alleen het gevolg van de contacten, die hij als zeer kundig en vooruitstrevend dierenarts met tal van inwoners onderhield. Integendeel, Heinz zette zich daarnaast onbaatzuchtig in voor verscheidene verenigingen en maatschappelijke organisaties.

Zo was hij van meet af aan betrokken bij de activiteiten van de toenmalige Algemene Sport-Vereniging Ameide (A.S.V.A.) en de Tennisvereniging “Meihoven” – niet alleen als bestuurder, maar ook als voetballer en tennisser. De tennissport beoefende hij zelfs tot op hoge leeftijd, ook al werden de “games” met het klimmen der jaren geleidelijk korter.

Van een geheel andere aard was de inzet van Heinz Daniels voor het welzijn van ouderen. Gedurende een periode van elf jaar was hij voorzitter van de afdeling Ameide/Tienhoven van de Algemeen Nederlandse Bond van Ouderen (ANBO). Hij gaf met zoveel elan vorm en inhoud aan deze functie dat hij bij zijn terugtreden werd benoemd tot Lid van Verdienste.

Verder was de vroegere plaatselijke dierenarts ook actief in de gemeentelijke politiek.

Hij was van 1962 tot 1966 lid van de gemeenteraad van Ameide voor de partij Gemeentebelangen en van 1986 tot 1990 lid van de gemeenteraad van Zederik voor de VVD. Voorts was hij jarenlang voorzitter van de afdeling Ameide/Tienhoven van de VVD en mede-oprichter van de Seniorenraad van de gemeente Zederik.

Heinz Daniels samen met zijn vrouw Milly in november 2003

Heinz Daniels liet zich ook binnen de Historische Vereniging niet onbetuigd. In de tweede helft van de jaren negentig ontwikkelde hij samen met enkele andere leden initiatieven, die ertoe leidden dat nabij de driesprong Broekseweg – Paramasiebaan – Prinsengracht een monument werd opgericht ter herdenking van de inwoners van Ameide en Tienhoven, die in de periode 1939 – 1949 het slachtoffer werden van oorlogsgeweld. De onthulling van het monument op 4 mei 1999, die door zijn toedoen gepaard ging met groot militair ceremonieel, was een mijlpaal in zijn leven.

Die grote betrokkenheid hing nauw samen met de bittere oorlogservaringen, die hij in Nederlands-Indië had opgedaan als vrijwilliger van de roemruchte Mariniersbrigade. Heinz gaf als voorzitter van de Werkgroep 4 mei van onze vereniging leiding aan de jaarlijkse Dodenherdenking bij het monument tot dat hem fysiek, maar vooral ook emotioneel te zwaar viel. Voorts was het met name aan hem te danken dat op 14 november 2004 aan de buitenmuur van de Tienhovense kerk een gedenkplaat kon worden onthuld, die de herinnering levendig houdt aan een Canadese en een Poolse militair, die eind september 1944 omkwamen in de Slag om Arnhem en van wie de lichamen pas twee maanden later uit de Lek konden worden geborgen.

De heer Daniels was Lid in de Orde van Oranje-Nassau en drager van het Ereteken voor Orde en Vrede en het Veteraneninsigne.

Ontvangen materiaal

De vereniging ontving medio oktober van de heer E. den Boer, de voorzitter van de Geschiedkundige Vereniging Giessenburg en Schelluinen, zes familiekaarten die betrekking hebben op vroegere inwoners van Ameide en Tienhoven.

Hiertoe behoort een uit 1900 daterende rouwbrief, die naar een inwoner van het toenmalige Peursum werd verzonden om er kennis van te geven dat burgemeester A.P.H.A. de Kleijn van Ameide op 64-jarige leeftijd in het harnas was gestorven.

Verder schonk ons lid Gerrit de Vroome aan de vereniging een fraai uitgevoerde vlag van de voormalige gemeente Ameide.

Expositie over 'Unie' en 'Crescendo': een feest van herkenning

Hans van den Heuvel

foto's André Tukker

- Een indrukwekkend mooie tentoonstelling over de "kleine" geschiedenis van Ameide. Daarvoor "grote" complimenten!
- Een geweldige expositie, die de eenheid van het dorpse leven goed weergeeft.
- Buitengewoon mooie tentoonstelling. Alleen hangen de foto's voor kleine mensen te hoog.
- Een historische expositie. Trots om hier dirigent te zijn.

Deze en tal van andere blijken van grote waardering – de eerste reactie is afkomstig van burgemeester Frank Koen van Zederik en de laatste van dirigent Harry Weijkamp van Ameide 's Fanfare Korps (AFK) – zijn tekenend voor de sfeer tijdens de grote expositie over de vroegere plaatselijke muziekverenigingen "Unie" en "Crescendo", die van woensdag 10 tot en met zaterdag 13 oktober van dit jaar werd gehouden in de Gereformeerde Sionkerk aan de Prinsengracht te Ameide. Er was dan ook veel lof voor de leden van de werkgroep van de Historische Vereniging, die bijna anderhalf jaar hebben gewerkt aan de inhoudelijke voorbereiding, de organisatie en de inrichting van de expositie : Annie Terlouw-van der Grijn, Herman Beckmann, Gijs van Gelderen, Cees van der Grijn, Krijn van der Ham en Gilles Langerak. Maar ook andere leden van de vereniging waren nauw bij de expositie betrokken. Zo hebben Kees Rijnhout, Han van Toor, Gerrit Kersbergen en Kees van Gelderen ook ditmaal veel uitvoerend werk verricht.

De opening van de expositie vond plaats op dinsdag 9 oktober om acht uur 's avonds, in aanwezigheid van onder anderen burgemeester Frank Koen en wethouder Jory Verwolf van Zederik en dominee Johan van den Berg van de Sionkerk. Wim van Kekem, voorzitter van "Crescendo" van 1977 tot 1982 en al 64 jaar lid van een muziekvereniging in Ameide, gaf bij die gelegenheid een

interessant overzicht van de muziekbeoefening in Ameide en Tienhoven. Uit zijn woorden bleek onder meer het volgende:

- De 'Unie' werd opgericht op 19 september 1898; de oprichtingsdatum van 'Crescendo' is 1 juli 1899;
- Het repertoire bestond aanvankelijk voornamelijk uit ouvertures en marsen, die in de openlucht ten gehore werden gebracht. Hiertoe werd in 1925 een muziektent op de Dam in gebruik genomen; in 1948 kwam er een tent op de Prinsengracht;
- In de beginjaren was er sprake van rivaliteit tussen de beide verenigingen, maar 'dit was een gezonde wedijver, die alleen maar aanzette tot betere prestaties';
- Het vaandel van de 'Unie' is in de loop der jaren verloren gegaan, dat van 'Crescendo' is aan het eind van de vorige eeuw opgediept uit een vuilniscontainer en vervolgens gerestaureerd;
- Een aantal koperblazers van 'Crescendo' begeleidt sinds 1955 de diensten in de Hervormde Kerk van Tienhoven om het ontbreken van een orgel te compenseren;
- Op initiatief van de toenmalige burgemeester J.C. de Ridder werden in 1959 voor de beide muziekkorpsen uniformen gemaakt uit een partij stof, die door de marine was afgekeurd. Deze uniformen hebben ruim twintig jaar dienst gedaan.

Mede door toedoen van Cees Bakker, de laatste burgemeester van Ameide en Tienhoven, kwam het op 14 augustus 1984 tot een fusie van de geleidelijk kleiner geworden verenigingen. Zo ontstond het "Ameide' s Fanfare Korps" (AFK).

AFK tijdens de opening van de tentoonstelling

Het was uiteraard aan het AFK om de opening muzikaal te omlijsten. Dat gebeurde door het spelen van drie klassieke marsen, die door voorzitter Maks van Middelkoop van een korte toelichting werden voorzien. Alle aanwezigen waren het er over eens dat men zich geen passender opening had kunnen wensen.

Maks van Middelkoop

Wim van Kekem

De expositie trok in totaal bijna twaalfhonderd bezoekers. Het merendeel kwam ook nu weer “op den tweeden Donderdag der maand October, de van ouds vermaarde Ameidesche Paardenmarkt”. Verscheidene inwoners en oud-inwoners van Ameide en Tienhoven genoten zichtbaar van de confrontatie met hun voorouders, die waren afgebeeld op een of meer van de ruim vijftig vergrotingen van de oude foto's van 'Unie' en 'Crescendo'. 'Het is schitterend' zo verwoordde Klaas van Oort, de nestor van de gemeenteraad van Zederik, de algemene opinie.

v.l.n.r. Jettie Stasse penningmeester, Gerrit Streefkerk erelid en Monique Bouter afgevaardigde van Open Vensters.

Bestuurslid Annie Terlouw-van der Grijn geeft aan burgemeester Frank Koen toelichting.

De muziekvereniging “Crescendo” (1899 - 1984)

Velen van de Termeise zonen
Speelden vaak en veel trombone
Lieten het koper lustig schallen
Zonder daarbij op te vallen,
En Cornelis van der Grijn
Vond muziek steeds een festijn
Liet daarbij na veel grappen
Tonen aan zijn bas ontsnappen.
In de Tiendweg met veel muggen
Woonde Peet van Bruggen
Was een kerel kloek en net
Speelde vaak op zijn trompet.
Maakte daarbij veel geruchten
In de zwoele zomerluchten,
Want hij speelde onverdroten
Hele en ook halve noten.
Kobus was de dirigent
Muzikaal een groot talent,
Trof hij steeds de juiste snaar
Hield de groep dus bij elkaar.
Op concoursen met vele kansen
Wonnen zij bekens en lauwerkransen,
En die werden opgetast
In de trofeeënkast
Maar die dagen zijn voorbij
Voorbij de tijd van vrij en blij
Heel veel pret voor weinig geld
Maar die dagen zijn geteld.
Computers en ook internet
Hebben dit opzij gezet
Ik hoop dat wij na al die jaren
Dit gevoel nog gaan ervaren.

Jan H. van Toor

Naschrift van de redactie

Van alle leden van “Unie” en “Crescendo” heeft Peet van Bruggen, die genoemd wordt in het gedicht van Jan van Toor, het in muzikaal opzicht het verst gebracht. Hij maakte namelijk carrière in de militaire muziek en was in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw in de rang van majoor directeur van de Johan Willem Frisokapel. De heer Van Bruggen, die Ridder in de Orde van Oranje-Nassau met de Zwaarden was, overleed op 7 december 1991 op zeventigjarige leeftijd te Assen.

Ook was Peet van Bruggen van 1959 tot 1964 dirigent van het Nationaal Jeugd Fanfare Orkest. Dit orkest is samengesteld uit zo'n zestig meisjes en jongens in de leeftijd van 14 tot 22 jaar. Zij komen uit alle provincies van Nederland.

CD-rom “Historie Termeise Muziekverenigingen”

Ter gelegenheid van de expositie “Unie” en “Crescendo” heeft Cees van der Grijn een CD-rom vervaardigd. Op deze CD-rom zijn de foto’s verzameld, die tijdens de expositie waren tentoongesteld.

Tijdens het kijken naar deze foto’s hoort u muziek, uitgevoerd door het Ameide’s Fanfare Korps o.l.v. A. Beijen. Het gaat om: “A Discovery Fantasy” van Jan de Haan, uitgevoerd op 16 oktober 1999 tijdens het KNFM Concertconcours in Middelburg.

openingspagina van de CD-rom

tweede bladzijde van de CD-rom

Deze CD-rom is te bestellen via de website van onze vereniging www.ameide-tienhoven.nl
De kosten van de CD-rom bedragen Euro 12,50 exclusief eventuele verzendkosten.

de CD-rom

hoesje van de CD-rom

Verkenningen vanuit Schoonhoven in het begin van de vorige eeuw.

In 1979 publiceerde de heer H. A. Voet een boek met een serie ansichtkaarten van de Krimpener-, Alblasser- en Lopikerwaard en enige omliggende dorpen. De bijschriften werden verzorgd door mensen die ter plaatse bekend waren.

Voor Ameide-Tienhoven was dit mevrouw M.G. Alblas-Schotman.

De ansichtkaarten werden uitgegeven door S. & W.N. van Nooten in Schoonhoven.

De heer Voet schrijft hierover: 'In Nederland deed de prentbriefkaart voor 't eerst rond 1870 zijn intrede in het postverkeer. In opdracht van drukkers, uitgevers en boekhandelaren gingen fotografen op stap om straten, pleinen, kerken, gebouwen, huizen en boerderijen, dijken en bruggen in het donkere kastje te vangen. Naar onze huidige begrippen ging dat nog vrij primitief, maar het eindeloze geduld van de fotografen samen met het grote vakmanschap van de drukker resulteerde in prentjes, die ondanks de ontwikkelingen in de fotografieën druktechniek qua stemming nimmer overtroffen werden. Naar mate de technieken voortschreden, werden de afbeeldingen koeler en vlakker.

De bloeiperiode van de prentbriefkaart was van ongeveer 1900 tot 1915; uit die jaren stammen de meest sfeervolle kaarten. Voorop in de prentbriefkaartenindustrie liep Duitsland.

Ter vergroting van hun afzetgebied kwamen Duitse vertegenwoordigers naar Nederland op zoek naar opdrachten. De grote invloed van de Duitse prentbriefkaartenuitgevers blijkt wel uit het feit, dat het Nederlandse woord 'prentbriefkaart' spoedig door het woord 'ansichtkaart' werd verdrongen. Oorspronkelijk was de ansichtkaart niet voor correspondentie bestemd: op de ene kant stond de prent, de andere kant mocht alleen gebruikt worden voor het adres en de postzegel.

Daarom zien wij op kaarten vóór 1905, dat het vrij of wit gelaten gedeelte van de beeldzijde vaak beschreven is. Na 1905 mocht de linkerkant van de adreszijde voor correspondentie gebruikt worden, mits er tussen adres en mededeling een duidelijke verticale lijn was gedrukt. Rond de eeuwwisseling kostte een ansichtkaart 3 à 4 cent, terwijl het porto voor een onbeschreven kaart 1 cent, voor een beschreven kaart 2½ cent bedroeg.'

Hoe de kaarten gedrukt werden.....

De drukkerij Typco b.v. uit Lekkerkerk gaf hierover de volgende informatie: 'Het druk-procédé, dat in het begin van onze eeuw zeer populair was voor het drukken van 'plaatjes' is de lichtdruk-methode, ook wel het Alberttypie genoemd, naar Joseph Albert, die het in 1886 uitgevonden procédé aanmerkelijk verbeterde. De lichtdruk onderscheidde zich toen van andere drukprocédé's door zijn bijzondere kleurdiepte en zachtheid van halftonen. Bij de lichtdruk wordt gebruikt gemaakt van inkt en vocht, met als beeldrager (drukvorm) een dikke, geslepen glasplaat die o.a. is voorzien van een lichtgevoelige chromaat-gelatinelaag, die na belichting en droging een korn geeft in de vorm van kleine rimpeltjes.

De 'rimpeltjes' zijn karakteristiek voor de lichtdruk en zijn op originele kaarten met een loupe goed zichtbaar. Door het belichten op de glasplaat ontstaat door de verschillende toonwaarden van het halftoonnegatief ook een verschillende uitwerking inwerking op de gelatinelaag.

Zo zullen de plaatsen waar het meeste licht doorkomt meer verhard worden dan de plaatsen waar minder licht doorkomt. Er ontstaat dan een soort reliëf dat nog benadrukt wordt in een aantal chemische nabewerkingen, nodig om de glasplaat (drukvorm) geschikt te maken voor het drukken. Het drukken geschiedde op een lichtdrukkers, met een speciaal inktrollerstel om de lichte en donkere delen van een 'plaatje' goed en scherp te reproduceren.

Doordat deze werkwijze, de invloed van vocht en temperatuur op de drukvorm toen niet altijd ideaal was, bestaan er tussen de eerste en latere druks soms opvallende verschillen, die de verzamelaar van ansichtkaarten niet zullen ontgaan. Alleen goed gelijmde papiersoorten met een gesloten oppervlak kwamen voor dit drukprocédé in aanmerking. Van één glasplaat kunnen ongeveer 5000 druks gemaakt worden.'

ANSICHTSKARTEN.

Uitgave van S. & W. N. VAN NOOTEN te Schoonhoven.

Prijs per stuk f 0,04; 6 stuks f 0,20; 12 stuks f 0,35; 24 stuks f 0,65; 40 stuks f 1,—.

ALBLASSERDAM 183*, 184, 185*, 186*, 187*, 188*, 189*, 190*, 221, 222, 223, 224, 225.
 AMEIDE 48, 49, 50, 51, 134, 135.
 AMMERSTOL 35, 69, 70, 136.
 BERGAMBACHT 67, 68*, 204, 205, 206, 207.
 BERGSTOEP 208.
 BLESKENS GRAAF 86, 87, 88, 89, 90.
 BOLNES 200*.
 BRANDWIJK 91, 92.
 CABAUW 121.
 CAPELLE a/d IJSEL 107*, 108, 109*, 210, 211, 212.
 DRIEBRUGGE 157, 158, 159.
 ELSHOUT a/d KINDERDIJK 41*, 42*, 43, 218.
 GOUDERAK 113, 114, 115*.
 GOUDRIAAN 78, 79, 80.
 GROOT-AMMERS 30*, 31*, 32*, 33*, 34*, 71, 137.
 HAASTRECHT 59*, 60, 61, 62*, 166, 167, 168, 169, 170, 171.
 HEKENDORP 138, 139.
 JAARSVELD 52, 53, 54, 140, 141.

KINDERDIJK 37, 38, 39*, 40*, 177, 178.
 KINDERDIJK (ALBLASSERD.) 179*, 180, 181*, 182, 219, 220.
 KRIMPEN a/d LEK 21*, 22*, 23, 196, 213, 214, 215, 216, 217.
 KRIMPEN a/d IJSEL 102, 103, 104*, 105, 106.
 KRIMPEN a/d IJSEL (STORM-POLDER) 101.
 LAAG-BLOKLAND (gem. OTTOLAND) 82.
 LANGERAK b/z LEK 47.
 LEKKERKERK 17*, 18*, 19*, 20*, 97, 98, 99*, 142*, 143, 144, 145*, 146*, 160, 161, 162*.
 LOPIK 55*, 56, 57, 58, 197.
 LOPIKERKAPEL 147, 148.
 MOERKAPELLE 163, 165, 202.
 MOLENAARSGRAAF 83, 84, 85.
 MOORDRECHT 116*, 117*, 118, 119, 120*.
 NIEUWERKERK a/d IJSEL 172, 173, 174, 175, 176.
 NIEUW-LEKKERLAND 24, 25, 96*, 149, 150*, 151*, 152*.

NIEUWPOORT 36*, 44, 45, 46, 153, 154.
 OTTOLAND 81.
 OUD-ALBLAS 191, 192, 193, 194.
 OUDERKERK a/d IJSEL 110*, 111, 112.
 POLSBROEK 74, 75, 76, 77.
 REEUWIJK 155.
 SCHOONHOVEN 1, 2, 3, 4, 5*, 6*, 7*, 8*, 9, 10, 11, 12, 13*, 14*, 15, 16, 72, 122*, 123*, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 203*.
 SLIKKERVEER 201, 209.
 SLUIPWIIJK, gem. REEUWIJK, 156.
 STOLWIJK 63*, 64, 65, 66.
 STREEFKERK 26*, 27*, 28*, 29, 95*.
 TIENHOVEN bij AMEIDE 195.
 VLIST 73.
 VUILENDAM (gem. BRANDWIJK) 93, 94.
 WILLIGE-LANGERAK 100.
 ZEVENHUIZEN (Z.-H.) 164, 198*, 199.

De met een * gemerkte nummers zijn momenteel **UITVERKOCHT** bij de Uitgevers, doch misschien nog bij de Wederverkoopters te bekomen.

Bij bestelling wordt men beleefd verzocht, de nummers der kaarten op te geven.

Verkrijgbaar te

Alblasserdam: Mej. H. KORTEWEG.
P. v. D. WERKE.

Ameide: Wed. L. v. D. ZIJDEN.
C. STAM.

Ammerstol: J. v. D. BERG.

Bergambacht: K. VAN DAM.
Gebr. v. D. DOOL.

Bleskensgraaf: C. MOUTHAN.

Capelle a/d IJsel: As. VAN YPEREN.

Gouderak: FRANS VAN DAM.

Goudriaan: L. BLOKLAND.

Groot-Ammers: I. DE STIGTER.

Haastrecht: W. J. VAN DAM.

Jaarsveld: J. KENTIE.

Kinderdijk: C. DE JONG Az.
A. DAMSTEEGT.

Krimpen a/d Lek: W. DONKER.

Krimpen a/d IJsel: A. C. SCHOUTEN.

Langerak: J. OOSTERHOUT.

Lekkerkerk: C. A. PRUIJT.
G. v. D. WOUDE.

Lopik: M. DE GROOT.

A. v. D. BERG (naast het Postkantoor).

Moordrecht: A. BOGAARD.

C. C. v. GENNEP.

Nieuwerk. a/d IJ.: P. VAN WIERINGEN.

Nieuw-Lekkerkerk: H. POT.

Nieuwpoort: C. VAN CAMPEN.

Ottoland: Wed. C. ZANEN.

Ouderk. a/d IJ.: J. H. SPOORMAKER.

Polsbroek: J. TEEUW.

Stolwijk: J. QUINT.

Streefkerk: J. STAM.

E. HILGEMAN.

Vlist: G. UITTENBOOGAARD.

Vuilendam: A. EIKELBOOM.

Willige-Langerak: JAN VERSLUIJS.

Zij, die hun naam alsnog onder deze rubriek wenschen opgenomen te zien, gelieven daarvan kennis te geven.

Op alle plaatsen, waarvan wij Ansichtskarten uitgaven, worden, voor zoover er niet reeds zijn, **solide Wederverkoopters gevraagd.**

Franco toezending, na ontvangst van het bedrag, door de Uitgevers,

S. & W. N. VAN NOOTEN te Schoonhoven.

Een Ansicht van de Voorstraat die tot op de dag van vandaag niet is veranderd. In het huis links heeft dokter van de Berg 40 jaar lang gewoond. Tegenwoordig oefent dokter Eenink hier zijn praktijk uit. Hiernaast het „Dijkhuis” met het jaartal 1740 in de gevel. Hier hebben o.a. de dijkgraven Mulder, van der Meulen en Nugteren gewoond.

Bij hoge waterstand van de Lek kwamen de hoogheemraden hier bijeen om te vergaderen. Menigmaal moesten de heren hier ook overnachten. Er was dan dijkbewaking en ook de bewoners moesten zich om beurten melden om op de dijk de Lek in de gaten te houden en veranderingen direct door te geven. In het 4e huis links heeft burgemeester van Eeten lange tijd gewoond. Tegenwoordig is in dit pand het kantoor van het aannemersbedrijf Gebr. Woudenberg, bekend als bouwer en restaurateur o.a. voor Monumentenzorg, gevestigd.

De Pompstraat (nu Nieuwstraat) met op de achtergrond de toren van de N.H. Kerk. Kerk en toren brandden op 4 april 1953 geheel af, maar werden weer gerestaureerd. Voor de kerk zien we de oude Openbare School staan.

De twee koetshuizen links behoorden respectievelijk aan het „Dijkhuis” en ’t doktershuis aan de Voorstraat. Verder de straat in zien we links nog de huizen van Piet Roth en van Manus Diepenhorst.

Deze plek in het dorp had een deftige naam: „De Prinsengracht”! Het water was echter zwaar vervuild. Niet alleen spoelden de vrouwen hier hun was, maar ook het rioolwater en ander afval kwam in het water terecht. Wel werd van tijd tot tijd het water ververs met Lekwater (toen nog niet vervuild), dat via een duiker in de dijk onder de Dam en het hoekhuis op de Dam door, langs de Kerkstraat en wederom onder de weg door, in de grachten werd geleid. In de jaren dertig werden de grachten als werkverschaffingsobject gedempt. Een stukje romantiek is toen wel verloren gegaan.

De schippersvloot van Ameide in de Lek. Op de voorgrond de schuit van Jan en Frederik Roodhorst. Andere bekende schippers waren: Diepenhorst, Westerhout en Vuurens. Zij vervoerden voornamelijk streekproducten zoals teen, hoep en manden. In het najaar werd hier ook veel pulp en peeën (veevoer) en steen- en eierkolen gelost.

We staan weer op de Lekdijk aan de loswal. De hoep of hoepels, die in kuiperijen werden gebruikt, staan op de dijk opgetast. Rechts op de voorgrond de kegelhoop (grindhoop) die werd gebruikt om 't wegdek op de dijk te onderhouden. Op de achtergrond de aanlegsteiger van de Lekboot. Het roei-bootje voor deze steiger was destijds van de veerman Gijs „den Bok” (een bijnaam), die eigenlijk Gijs de Kruik heette. De laatste veerman van dit veer naar Jaarsveld was Willem Bouter. Het trapje achter de hoep was voor vrouwen, die hier soms met fraai beschilderde kruiwagens heenreden om hun was in de Lek te spoelen.

De Dam. Het middelpunt van het dorp en dorpsgebeuren. Links zien we het pand, waar 4 generaties van de fam. de Jong een kruidenierswinkel hebben gedreven; oorspronkelijk werden hier ook sigaren gemaakt. In het huis achter de bomen begon Hansum een boekhandel en drukkerij, die tegenwoordig wordt voortgezet door Crezée. In het hoekhuis is nog steeds een bakkerij gevestigd.

Het hotel 't Fortuin' bestaat reeds sedert het begin van de 17e eeuw en heeft generaties lang aan de familie Diepenhorst behoord. Rond de eeuwwisseling waren hier de gebroeders Jan en Frank Diepenhorst eigenaar. In 1967 heeft de heer L. H. Diepenhorst dit pand, na hier 75 jaar gewoond en gewerkt te hebben, verkocht. Op de ansicht herkennen we voor de deuropening Jan Diepenhorst met z'n dochtertje aan de hand. Een stukje links van hem staat, met 2 kinderen Diepenhorst aan de hand, de dienstbode Maagje van Zijl (later gehuwd met de Groot).

De Fransestraat genomen van de Achterweg. In de twee huisjes rechts vooraan woonden de families van Bunschoten, nu bewoond door nakomelingen van dezelfde familie. Rechts van deze panden vinden wij tegenwoordig de damesmodezaak van Toor Fashion. Het grote huis links is de kruidenierswinkel van Gerrit den Oudsten. Het schoolhuis van meester Blok is op deze foto niet zichtbaar, dat werd pas in 1905 gebouwd. De Fransestraat is van oudsher een gezellige winkelstraat geweest.

Nog een opname van de kruising Achterweg-Fransestraat. We herkennen rechts aan 't eind van de Fransestraat de bakker Kees Pelikaan (met voorschoot). Rechts van hem met 't kapje op staat mevr. Hendrikje Uittenbogaard-Boef. Het huis met de olielantaarn is van timmerman Diepenhorst. Tegenwoordig heet de Achterweg de J. W. van Puttestraat.

De Molenstraat, door Ameidenaars ook wel Brouwerij genaamd, in de oostelijke richting. De sloot links is in de crisisjaren als werkverschaffingsproject gedempt. We herkennen rechts mevr. Gerrigje Verhey, naast haar staat, met kind op de arm, mevr. van het Hof-Schotman.

Dit is een gedeelte van de „Brouwerij” (Molenstraat). Links staat de oude pastorie omgeven door sloten en met een theehuisje in de tuin. De hier afgebeelde pastorie is aan het begin van de eeuw gesloopt en vervangen door een nieuw pand, dat overigens ook al weer gesloopt is. Het stuk grond aan de linkerkant van de sloot stond bekend als „’t Hooghuis” en was een fruit- en moestuin van de familie van Staveren. Waar het meisje op de stoep staat was een dwarssloot die langs de pastorietuin en langs de Openbare Lagere School tot de Pompstraat doorliep.

In 1899 startte Gerrit de Jong een cafébedrijf te Ameide. Dit bedrijf, „Lekzicht” genaamd, bestaat nog tot de dag van vandaag. De fraaie hondenkar is van de heer Tronchet uit Meerkerk die voor zijn kuiperij in Ameide hoep kwam ophalen. Links op de kegelhoop zien wij Hannes Uittenbogaard staan. Op de achtergrond liggen de teen- en hoepstukken die op hun verscheping wachten.

We hebben een kilometer over de Lekdijk in oostelijke richting gewandeld en staan nu in 't buurtschap „Sluis”. Op de voorgrond staat het in 1890 gebouwde rijksstoomgemaal. Verderop zien wij de koren- molen van Bor, die jammer genoeg in de jaren zeventig is uitgebrand. Aan de overzijde van de dijk staat een pand voor de dijkbewaking, het „Dijkhuis” genaamd, met schuren waarin de hulpgereedschappen lagen. Bij de brug rechts was een duiker om het overtollige water van de Zederik op de Lek te kunnen spuien. Vroeger zou op deze plaats een sluis geweest zijn.

Een aantal Termeyse vrouwen en kinderen zijn zo vriendelijk even voor ons stil te staan. (Ameide wordt in de volksmond vaak Termey genoemd). We herkennen in de rechtse twee vrouwen mevr. L. de Jong en mevr. A. Langerak. Rechts naast 't stadhuis staat een z.g. paardenhoef, die behoorde bij de smederij van Hendrik Vermeulen en diende om lastige paarden te beslaan. Later heeft Bart van Woezik de smederij overgenomen. Tegenwoordig wordt de zaak door de zoon van Bart, Wim van Woezik, gedreven.

Een kilometer ten westen van Ameide ligt 't dorpje Tienhoven. Op de voorgrond zien we het café „Welgelegen”, dat in 1875 in opdracht van de eigenaar P.J. Heiboer was gebouwd. Later is het café o.a. gedreven door G. v.d. Wolf, Schalk, Oskam en Marie Bouter. Tegenwoordig worden de glaasjes hier door Bart de Lange volgeschonken. Het pand heeft ook jaren dienst gedaan als veerhuis voor het veer Tienhoven-Lopik, dat nog maar kort geleden is opgeheven. Links naast de deur zien wij de veerman W. Stuurman staan. Op de achtergrond de 11de eeuwse N.H. Kerk. Oorspronkelijk is deze kerk in Romaanse stijl gebouwd.

In het jaar éénuizend zeshonderveertig en vier
 Heeft Hendrik van Breederode, drossaard alhier
 Met zijne edele hand.
 De eerste steen van dit stadhuis geplant.

Dit gedicht vinden we op een gevelsteen in het stadhuisje van Ameide. Het exterieur van dit pand is nog grotendeels hetzelfde gebleven, het interieur echter is vele malen verbouwd. De dorpsdokter entte hier vroeger tegen pokken in. Ook een cel, voornamelijk voor dronkaards en landlopers, was een tijdlang in het stadhuis ondergebracht. De laatste restauratie vond plaats in 1960-1961 en werd uitgevoerd door de fa. Woudenberg. Het echtpaar A. den Oudsten-Zweeren was het eerste dat gebruik kon maken van de fraai vernieuwde trouwzaal; de burgemeester was toen de heer De Ridder. Voor de verbouwing was het stadhuis eigendom van de heer van Stolk, ambachtsheer van Ameide, die het pand voor de som van één gulden aan de gemeente heeft verkocht.

Begin van de Reformatie in Ameide en Tienhoven (1)

Gijsbert Hamoen

Inleiding

Wie de predikantenlijsten beziet van de Hervormde Gemeente Ameide en Tienhoven, zoals die door verschillende uitgevers zijn gepubliceerd, stuit direct al op grote verschillen. Zelfs wie de eerste predikant is geweest, wordt niet duidelijk.¹

De bedoeling van dit artikel is een aantal feiten te ordenen, zodat een betrouwbaar raamwerk ontstaat. Als andere gegevens beschikbaar komen, kan een nauwkeuriger lijst gemaakt worden.

De eerste predikant: Ds. Henricus Lucasz. van Steenwijck (1578 – 1580)

De eerste predikant van Ameide en Tienhoven is Ds. Henricus van Steenwijck. Maar in sommige bronnen wordt hij ook Hendrick Luytjens of van Tienhove genoemd. De periode die hij in Ameide heeft doorgebracht is onzeker. Van Lieburg noemt juni 1578 tot 1581. Dat moet dan voor mei geweest zijn, want dan wordt hij bevestigd in Rockanje, waar hij staat tot 1587. In april van dat jaar gaat hij naar Goudswaard en Piershil, waar hij op 18 juni 1590 wordt afgezet. In 1592 vinden we hem terug in Etersheim (classis Edam) en in augustus 1592 vertrekt hij naar Zwartsluis, waar hij in 1594 overlijdt.²

Voor de periode in Ameide zijn de acta van de Classis Gorinchem van belang. In de eerste notulen van 17 maart 1579 wordt hij niet genoemd. Op 3 november van dat jaar is hij aanwezig als *Hendricus Steenwijck, Ameide*.

In de vergadering van 8 november 1580 heeft hij problemen met zijn schoolmeester, die zich naar andere dienaren, buiten de classis begeeft. Dat verschijnsel doet zich ook in andere plaatsen voor, zoals in Bunnik. De schoolmeester heeft kennelijk niet veel te doen, verdient te weinig en zoekt daarom werk in andere gemeenten.

Curieus is dat in dezelfde notulen vermeld wordt dat Servasius Driel ettelijke weken in Ameide moet gaan preken opdat de gemeente hem kan horen, *ofschoon van Steenwijck daer in trecken sal*. Er kan geen andere conclusie zijn dan dat Van Driel hem binnenkort zal opvolgen.

Dat wordt bevestigd in de acta van 14 maart 1581. Scriba is, zoals hij zelf notuleert *Servasius Driell*. Henricus Steenwijck krijgt vier maanden salaris voor de tijd die hij *in Ameijde gediend heeft*. Een ding is zeker, Henricus van Steenwijck heeft in Ameide als predikant gediend en salaris ontvangen. Hij is de eerste predikant van die gemeente. De periode van 1578 tot 1580 ligt het meest voor de hand.³

Servasius Driel (1581 – 1590)

Van hem is al heel wat meer bekend dan van zijn voorganger. Toch geven de meeste lijsten het begin van zijn ambtsperiode in Ameide aan als 1588, ten onrechte. Volgens Van Lieburg was hij monnik in Friesland eer hij predikant werd. Boven zagen we al dat hij in maart 1581 genoemd wordt als scriba van de classis en predikant in Ameide. In die functie preekt hij ook voor de

¹ Soms wordt de lijst begonnen met Ds. van Steenwijck (o.a. P.A. van Lieburg, Repertorium van Nederlandse Hervormde Predikanten tot 1816, Dordrecht 1996, deel 2, De Gemeenten, 11. (van Lieburg) en S.J.Seinen, van Sidewenderveld tot Zijderveld, Goudriaan 1973, 258), soms met Ds. van Driel (o.a. Het Predikantenbord in de kerk te Ameide, en M.W.L. van Alphen, Nieuw Kerkelijk Handboek, bijlage Q, Jaargang 1907. (v.Alphen).

² Zie van Lieburg, I, De Predikanten, 239.

³ Het archief van de classis Gorinchem (en Heusden) bevindt zich in het Streekarchief te Heusden, SLHA, ACH, in een map die loopt van 1579 – 1589. (Uitgave is in voorbereiding). Henk Reinders, de oude Dorpskerk te Bunnik, 1988, 36 (Reinders)

klassikale vergadering van Buren, volgens de gewoonte dat elke predikant op zijn beurt voor de collega's preekt.

Hij zelf schrijft zijn voornaam als Servasius, maar deze komt ook in andere vormen voor, zoals Gervasius.

Ameide is, evenals een aantal andere gemeenten in de omgeving, altijd nauw verbonden geweest met Vianen. In die plaats staat de uit de Palts afkomstige Ds. Loncius. Er zijn grote problemen omdat Gerrit de Paap, de pastoor, nog steeds dienst doet, en men hem als predikant wil aanstellen. Dat gebeurt na heel wat geharrewar en we vinden hem terug als Ds. Gerard Suetenius. Ds. Loncius vertrekt naar Sliedrecht en een aantal jaren later keert hij teleurgesteld terug naar de Palts.

Vanwege de problemen rond Ds. Loncius wordt Ds. Driel, samen met Ds. Venradius van Meerkerk, op 19 september 1581 afgevaardigd naar de overheid van Vianen om het voor Loncius op te nemen en te verzoeken Gerrit de Paap niet meer te laten preken. Tevergeefs, zo blijkt na verloop van tijd. Op de volgende vergadering van 22 mei 1582 is Ds. *Servasius Driellensis* afwezig in de classikale vergadering. Hij blijft afwezig gedurende volgende jaren tot hij op 14 oktober 1586 weer naar de vergadering komt. Daar zit een verhaal achter.⁴

Een protestantse kerk is vooral een 'Huis van het Woord'. De eucharistie heeft plaats gemaakt voor een leerdienst. De preekstoel heeft dan ook een centrale plaats. Op dit schilderij uit 1624 zingen de gelovigen samen met de dominee een psalm. Omdat er geen orgel is, worden ze begeleid door een voorzanger. Museum Catharijneconvent, Utrecht⁵.

Politieke en kerkelijke problemen

Als in de vergadering van 14 oktober 1586 *Servasius Driell* en Caspar Venradius, predikanten van Ameide en Meerkerk, aanwezig zijn in de classikale vergadering van Gorinchem moeten zij betuigen of zij met vrije en doordachte wil weer de classis van Gorinchem en Bommel der Nederlandse kerk willen dienen. Zij antwoorden volmondig met *Ja*.

Het betekent dat zij in de tussenliggende jaren niet in de Nederlandse (Gereformeerde) Kerk dienden. Hoe kan dat? Het antwoord is betrekkelijk eenvoudig, omdat in de acta van de Synodale Kerkvergadering en later in die van de Nationale Synode over deze zaak wordt gesproken.

⁴ Lieburg; SLHA, ACH. G. Hamoen, Het Begin van de Reformatie in de Alblasserwaard, hoofdstuk Sliedrecht. (ter persen)

⁵ P. Brood, e.a. *De 25 dagen van Nederland*, Zwolle, 2005, deel 2, p. 57.

In de Provinciale Kerkvergadering van Noord-Holland van maart 1582 leveren Servasius Driel en Henricus Bulckius van Nieuwpoort een aantal geschriften in, die door Ds. Lydius zullen worden nagekeken. Ze handelen kennelijk over Ds. Loncius. Men wil het voor hem opnemen bij de Paltsgravin, de weduwe van Hendrik van Brederode, hertrouwd met Frederik III de Vrome, keurgraaf van de Palts, en de overheid van Vianen.

Na de dood van Hendrik van Brederode erft zijn zuster Geertruid, gehuwd met Van Bronckhorst, Vianen en omliggende dorpen. Dat is zeer tegen de verwachting van Willem van Oranje, aan wie tot kort voor de dood van Hendrik van Brederode de goederen leken toe te komen.

Overigens worden die bij de Pacificatie van Gent⁶ in 1576 geconfisceerd. In 1582 worden ze weer teruggegeven en erkent het Hof van Holland de eisen van Geertruid van Bronckhorst. Zij zetelt in slot Batenstein in Vianen. Aan de twist met Willem van Oranje komt een einde door zijn dood in 1584.

Maar nu doet de weduwe van Hendrik van Brederode, Amalia van Neuenahr, haar rechten gelden. Zij heet steeds de keurgravin van de Palts. In de Provinciale Kerkvergadering van Zuid-Holland, in juni 1586 te Rotterdam gehouden, is een artikel 14 dat veel licht werpt op de kerkelijke gevolgen van de politieke verdeeldheid. Ik neem het in zijn geheel op:

‘(Dienaren tot Vianen ende daeromtrent).

Ende alsoo opgheleydt (opgedragen) was in den laetsten particularen synode seeckeren ghedeputeerden wt den classe Dort, Rotterdam en Goude te versien ende te handelen met de dienaren tot Vianen, ende den lande aldaer ontrent, als Ameyde, Meerkerck, etc., maer die ghedeputeerden met denselfden niet en conde wtrichten, ende in dese saecke daerom wederom hier ghebracht tot desen particularen synode. Ende dese vergaderinghe, lettende op de saecke, heeft goetghevonden dese swaricheden te brenghen tot den generalen synode, midts aenwysende de fauten, daervan by eenighen instructie is, de welcke D. Corputius sal ondersoecken etc.’

⁶ De Pacificatie van Gent (ook Bevrediging van Gent) is een op 8 november 1576 gesloten overeenkomst tussen de gewesten Holland en Zeeland, Willem van Oranje en hun bondgenoten uit de rest van de Nederlanden. Het vredesverdrag wordt bekrachtigd op 9 januari 1577 in Brussel (Eerste Unie van Brussel). Deze ‘Eerste Unie’ houdt in dat in Zeeland en Holland, Buren en Bommel alleen het calvinisme wordt toegestaan en in andere gewesten alleen de katholieke godsdienst, maar de besturen mogen de calvinisten niet vervolgen. De Prins van Oranje wordt erkend als stadhouder van Holland en Zeeland.
Bron: Wikipedia.4

De Provinciale Synode kan dus niets uitrusten in Vianen. Wat wil men bereiken? In de Nationale Synode van 1586 vat men het probleem kort samen: *'Dat oock niet en worde vergheten der Kercke tot Woerden (Woerden), ende Bodegraven, Item tot Vianen, ende den lande daerontrent, om die onder de Kerckenordeninge te brengen ende te reformeren.'*

Juist het noemen van Woerden en Bodegraven maakt duidelijk waar het om gaat. In beide plaatsen is niet de Gereformeerde, maar de Lutherse religie de overheersende, mede omdat de Overheid, die het daar voor het zeggen heeft, in 1572 bedongen heeft dat de beide gemeenten Luthers zouden zijn. Pas in 1594 gaan de beide gemeenten om. De beide plaatsen waren in 1558 door Philips II in pand gegeven aan Erik, Hertog van Brunswijk, die Luthers was. Nu blijkt dat ook in Vianen en omgeving er geen behoefte bestaat zich bij de Gereformeerde kerk van de Geünieerde Nederlanden aan te sluiten.

Er gaat in juli 1586 een delegatie van de Synode naar Vianen, bestaande uit Ds. Moded en Ds. Damius, die met de keurvorst moet gaan spreken: *'Om met de doorluchtige Churfurstelicke Gnade van dese saecke te communiceren opdat de Predicanten met autoriteyt van haere Churf. G. daertoe gebracht mogen worden, om hamer te conformeren met andere welgestelde Kercken naer wtwijzen van de gemeene kerckenordeninge wt Godes woordt daervan gestelt ende by syne Excell. (dat is Prins Willem van Oranje) geapproveert.'*

Johannes Calvijn (1509-1564)

Maarten Luther (1483-1546)

Arend van Buchell schrijft over deze zaak dat in 1581 de kerk van Vianen de Calvinistische leer afwees en de Lutherse heeft aangenomen. De predikanten van Vianen, Ameide en Meerkerk, kwamen daardoor in een lastig parket.

In ieder geval is de zaak in 1586 door synodale bemiddeling tot een einde gekomen. Nu is ook begrijpelijk het *Ja* dat de predikanten in de classicale vergadering van 14 oktober 1586 uitspraken. In de tussenliggende jaren hebben ze geen vergaderingen bezocht, want dat zou betekend hebben dat zij de Calvinistische kerkorde erkend zouden hebben.⁷

⁷ Dr. G. Brom en Dr. L. A. van Langeraad, *Arend van Buchell, Diarium*, Amsterdam 1907, 72.

Van Oranje wil met geweld erven (1566 -1604), Internet. SLHA, ACH; RVV I, 93; II, 271 en 337. F.L. Rutgers, *Acta van de Nederlandsche Synoden der zestiende eeuw*, 2^e druk, Dordrecht 1980, 545, 10; 602, Over Woerden en Bodegraven: G. en C. Hamoen, *400 jaar Hervormde Gemeente Bodegraven (1594 – 1995)* Bodegraven, 1994, 7 – 9; J.Haitsma, in: *Hoe het Lutherde in Nederland*, deel 2, Woerden 1997, artikel over Woerden, 278 – 290.

Hoe het verder ging in Ameide

Over het verblijf van Servasius Driel in Ameide is verder niet veel te zeggen. De schoolmeester, Matthijs geheten, beklaagt zich in 1581 over Ameide en de nood hem aangedaan. Een nieuwe schoolmeester dient zich aan in de vergadering van 14 juni 1588. Zijn naam is Lambert Danielsen, maar hij kan pas bevestigd worden als hij zijn attestatie meebrengt.⁸

Driel zelf wil ook van plaats wisselen. In de classicale vergadering van Dordrecht, gehouden op 3 mei 1588, waarschuwt de classis voor hem, omdat hij zich probeert in te dringen in Streefkerk. Hij zal door Ds. Ollendorp vermaand worden.⁹

De reden van vertrek zou wel eens de slechte betaling kunnen zijn van de predikanten en de schoolmeesters in het gebied van Geertruid van Bronckhorst, de Vrouwe van Vianen.

De zaak wordt besproken op de Provinciale Synode in Gouda, gehouden in augustus 1589.

'Gheryt van Sweten (Gerrit de Paap, Ds. Gerardus Suetenius), predicant van Vianen, heeft overgegeven een remonstrantie voor hem ende voor de schoolmeesters tot Vianen om te werden bevordert tot hare besoldinge. Werde te kennen gegeven, dat de classe van Gorcum hierover dicwils heeft gesupplieert (verzocht) aen de Jonff van Bronckhorst ende Batenborch, vrouwe tot Vianen etc., maer dat sy tot noch toe niet en hebben kunnen vercrygen. Soe heeft de synode goetgevonden, dat men van des synode wegen aen de heren Staten suppliceren sal tot voordeel van den voorsz. Gheryt van Sweten.'

En dan volgt dat men hetzelfde zal doen voor Ameide en Lexmond:

'Desgelycken sal geschieden voor de predicant van Ameyden ende sal in de supplicatie mede geruert (aanhangig gemaakt) worden de saecke van den predicant van Lecxmont, die noch den pausdom toegedaen soude syn.'

De zaak blijft jaarlijks in de acta terugkeren tot 1592, omdat ondanks alle beloften, de betalingen uitblijven. Steeds is het de predikant van Vianen die de zaak aanhangig maakt.¹⁰

Ds. Servasius Driel vertrekt naar Jutphaas

In Jutphaas verloopt de Reformatie bijzonder stroef. Als er eindelijk een predikant beroepen kan worden, wordt deze op 8 mei 1590 weer *affgedanckt*. Ds. Driel uit Ameide doet nu tijdelijk dienst (bij provisie) in Jutphaas. De Staten dragen hem voor bij de collatoren (zij die het recht van beroep hebben) van de kerk, dat zijn de Deken van Oudmunster en de Heer van Gendt van Rijnenburg, zelf katholiek, om een vaste benoeming te krijgen, omdat de gemeenteleden in Jutphaas *een goet genoeg hebben ende oock versoecken, dat zij hem mochten houden*. De benoeming van predikant en schoolmeester is in deze jaren in Jutphaas *bij provisie*, zodat zij op ieder moment ontslagen kunnen worden.

Zijn naam wordt nu geschreven als *Gervasius Drijel*.

In 1593 heeft hij nog geen avondmaal gehouden, ongetwijfeld door gebrek aan lidmaten. De rekeningen worden dan ook, door ontbreken van een kerkenraad, voor schout en schepenen gedaan.

Over zijn verblijf daar wordt vermeld dat de gemeente *heeft een welgerepareerde kercke, uytgenomen datter noch eenige outaeren (altaren) in zijn. Hier is een pastoorswooninge, maer in d oorloge verbrant en wederomme een weynich gerepareert*.

Erg fraai is het allemaal niet. Ds. Driel overlijdt in 1594 en wordt op 1 juni opgevolgd door Ds. Gerardus Stratenus.¹¹

In Ameide wordt in de vacature van Ds. Servasius Driel in 1592 beroepen de bekende Ds. Johannes Andelius, over wie het tweede gedeelte van dit artikel uitvoerig zal berichten.

(wordt vervolgd)

⁸ ALHA, ACH, 14- 6 – 1588.

⁹ Classicale Acta, I, Classis Dordrecht (1573 - 1620), bewerkt door Dr. J. P. van Dooren, Den Haag 1980, (RGP), 49, 249.

¹⁰ RVV, I, 337; 367; 394; 459-460.

¹¹ Ds. G. van Zee, Crisis van de kerkelijke reformatie in de dorpen van de Provincie Utrecht, 1956, 33 – 34; Ds. H.J. ter Maat, in : Jutphaas ...verleden tijd, Nieuwegein 1983, 107 – 109; 137.

Johan Wolfert van Brederode, Heer van Vianen, Ameide, Voshol, Noordeloos, Cloetinge, Haften, Herwijnen, Hellouw, Velsen en Nyeveld. Burggraaf van Utrecht

Herman Beckmann

J.J. van Brederode schrijft in zijn boek *Het Geslacht van Brederode, Eene Historische Familiestudie*, Haarlem, 1869, het volgende: 'Joan Wolfert van Brederode, Heer van Cloetingen, Haften en Herwijnen, zoon van Floris van Brederode en van Dorothea van Haften, geboren den 12den Junij 1599, was de laatste schitterende star aan den glorieijken hemel van zijn geslacht. Reeds in zijn vroege jeugd werd hij onderwezen in zoodanige wetenschappen en ligchaamsoefeningen, welke dienstig geacht werden om een bekwaam krijgsbevelhebber te vormen. Ook trad hij zeer jong in dienst, was eerst Vaandrig, werd in 1618 met eene compagnie voetknechten begiftigd, en bekwam twee jaren later een compagnie Kurassiers. Bij de belegering van 's Hertogenbosch, in 1629, voerde hij het Opperbevel over een regiment Nederlanders, uit 14 vaandelen bestaande, en betrok aldaar met 26 compagniën het hoofdkwartier bij de Pettelerschans. Gedurende den loop van het beleg kweet hij zich voortreffelijk van zijnen pligt en werd den 23sten Julij naar de Veluwe gezonden, doch was bij de overgave der stad in het leger teruggekeerd en nadat de stad ingenomen was werd hij tot Gouverneur over de vesting aangesteld.

Het beleg van 's-Hertogenbosch.

In 1633 werd hij Kolonel van een regiment voetvolk, bij beschikking der Staten-Generaal van 3 Junij 1636 Meester-Generaal der Artillerie, en in 1641, in plaats van zijnen behuwdbroeder Graaf Willem van Nassau, *Veldmaarschalk over het volk van oorloge te peerde ende te voet*, met de eervolste betuigingen door de Staten-Generaal.

Kort voor deze laatste verheffing gaf hij, met drie schepen naar Engeland zeilende, een wakker bewijs van zijnen heldenaard. Onverwachts door vijf Duinkerker kapers aangevallen, spoedde hij zich, ongewapend en nog in zijnen slaaprok naar het dek en gaf zijne bevelen met zoo veel beradenheid en onverschrokken moed, dat de roovers, niettegenstaande hunne overmagt, na een hevig gevecht van ongeveer vier uren, zich gedrongen zagen, af te houden en hem zijnen togt ongehinderd te laten voorzetten.

Anthoon van Dyck, Bruidspportret van Willem II (1626-1650) en Mary Stuart (1631-1660), dochter van Karel I van Engeland, 1641, olieverf op doek, 182,5 x 142 cm. Rijksmuseum Amsterdam.

Doch niet slechts in krijgczaken was hij den Lande nuttig ook als Staatsman stond hij ten dienste, want in 1640 werd hij met François van Aarssen, Heer van Sommelsdijk, Joan van der Kerkhoven, gezeid Polyander, Heer van Heenvliet, nevens der Staten gewonnen Gezant Albert Joachimi, naar Engeland gezonden, om de Prinses Maria voor Willem II ten huwelijk te verzoeken, en toen dezès Prinses, met de Koningin hare moeder, in 1642 herwaarts kwam, werd Brederode aangeschreven, dat hij zonder uitstel zich naar Rotterdam moest begeven, om beide vorstinnen bij hare aankomst uit naam van Hunne Hoog Mogenden te verwelkomen en voorts met binnenjagten naar 's Gravenhage te geleiden: doch, hij inmiddels ziek geworden zijnde, werden de Heeren Cornelis van Terestein en Caspar van Vosbergen daartoe in zijne plaats gemagtigd.

Toen, na de dood van den Stadhouder Willem II, in 1650, de Staten van Holland besloten eene bezending te doen naar de overige gewesten, ten einde ze te bewegen tot het zenden van Gevolmagtigden naar 's Gravenhage, met behoorlijken last voorzien, om over zaken de unie, de religie en de militie betreffende, gezamenlijk te raadplegen en te besluiten; werd Brederode, benevens Cornelis de Beveren, Heer van Strevelshoek en Hieronymus van Beverningk, Schepen van Gouda, te dien naar Utrecht gezonden. Te dier zelfder tijd wendde Brederode alle pogingen aan, om eenigen der ambten van den overleden Prins te bekomen.

Als in 1654 de vrede gesloten werd met het Engelsche Rijk, waarover Cromwell destijds Protector was, en deze aandrang om den jongen Prins Willem III van het Stadhouderschap uit te sluiten, was de Veldmaarschalk Brederode, ofschoon de aangetrouwde oudoom van den jonge Vorst zijnde, de eerste onder de Edelen, toen dit belangrijke onderwerp ter vergadering van Holland ter sprake kwam, die voor de uitsluiting stemde; waardoor hij niet weinig bij velen in aching daalde; doch naar men verzekert, dorst hij niet anders te handelen, dewijl de bekrompen staat zijner geldmiddelen hem niet toeliet, zich te kanten tegen de inzigten van hen, die destijds het gezag in handen hadden. De overlevering der akte van uitsluiting, door Cromwell geëischt, geschiedde in Junij 1654, en hiermede kreeg de gesloten vrede met Engeland eerst haar volle beslag; ofschoon hij reeds den 27sten Mei in Holland was afgekondigd en met eenen plegtigen dankdag en eenige vreugdeteekenen gevierd.

Brederode, die, door voor de akte van uitsluiting¹ te stemmen, bij het gemeen en bij het krijgsvolk in haat was gekomen, zocht weder in gunst te geraken, door ter gelegenheid van het vredefeest eenige okshoofden wijn ten besten te geven, doch weinige wilden zijnen wijn proeven, en niemand gaf eenig teken van genoeg en toen hij zich bij het krijgsvolk vertoonde.

Zijne bekende goede verstandhouding met de partij van den Raadspensionaris de Witt had hem zelfs zoodanig den haat der Prinsgezinden op den hals gehaald dat men hem bij zekere gelegenheid als scheldnaam, met de naam Cromwell begroette.

Uit voorzorg werden er ten jare 1655 twee Hollandsche veldlegertjes op de been gebracht, waarvan het eene uit 58 vendelen voetvolk en 30 kornetten paarden bestond, en langs of omtrent den IJssel gelegerd stond, hierover was het bevel aan Brederode toevertrouwd, doch uit hoofde van eene onpasselijkheid, die hem aangreep, niet in staat zijnde omdat bevel op zich te nemen, liet hij zich naar Spa brengen, ten einde de wateren aldaar ter zijner genezing te gebruiken; deze deden hem echter zooveel nadeel, dat men aan zijne herstelling wanhoopte. Hij liet zich vervolgens naar Petershem, bij Maastricht voeren, waar hij, den 3den September, 1655, overleed. Zijn lijk werd naar Vianen gevoerd en aldaar in de begraafplaats zijner voorouders ter ruste besteld.

Hij was tweemaal gehuwd geweest; eerst met Anna Gravin van Nassau-Catzenellebogen, bij wien hij tien kinderen heeft verwekt. Van welke nog vijf dochters bij haar overlijden in leven waren. Nadat deze in 1630 overleden was, hertrouwde hij met Louisa Christina van Solms, die hem drie zonen en vijf dochters baarde.

Zijne zonen waren Floris Albrecht Belgius (T), die jong overleed, Hendrik (41) en Wolfert (42), geboren den 18den November 1649, ongetrouwd overleden den 15den Junij 1679, die het laatste

¹ Profiterend van Cromwells bereidheid tot vrede wist de Witt in 1654 de gunstige Vrede van Westminster te sluiten, waardoor er een einde kwam aan de Eerste Engelse Zeeoorlog. Cromwell wilde echter wel een garantie. In een geheime clauseule werd de Akte van Seclusie (uitsluiting) opgenomen, waarbij de Staten van Holland verklaarden nooit meer een Oranje tot stadhouder te benoemen of zijn benoeming tot kapitein-generaal te steunen.

wettig mansoir² van deze tak van het geslacht van Brederode was. Door zijn tweede huwelijk was hij een zwager van Frederik Hendrik, Prins van Oranje.

Frederik Hendrik (1584-1647) als generaal der ruitelij.
Prent van W. Delff naar de schilderij van Adriaen van de Venne.

² mannelijke nakomeling

Zijne spreuk was: *Antes meurti que mutado* (Eer dood dan verankerd).

De dichter Jeremias de Decker, in zijn *Vervolg der Rijm-oefeningen*, voerde hem aldus sprekende in:

Waer heeft Vorst Frederick oyt Leger neergeslagen
Dat ick niet trouwelijck en hebbe bygewoont,
Daer ick niet vromelijck mijn lijf heb derven wagen,
En van mijn dapperheyd geen proef en heb getoont?
Al voel ick 't Graffelijck bloed noch door mijn aeren ryen,
Ik hebbe niettemin den Nederlandschen Staet
Van 't Graeffelijck jock kloeckmoedig helpen vryen,
En hem bey met rappier gehandhaeft en met raed.

Jeremias de Decker (1609-1666)

Tot zover het relaas van J.J. van Brederode uit zijn boek *Het Geslacht van Brederode, Eene Historische Familiestudie*.

Ik wil bij het bovenstaande verhaal een paar kanttekeningen plaatsen. De heer J.J. van Brederode zegt ondermeer: *'Als in 1654 de vrede gesloten werd met het Engelsche Rijk, waarover Cromwell destijds Protector was, en deze aandrang om den jongen Prins Willem III van het Stadhouderschap uit te sluiten, was de Veldmaarschalk Brederode, ofschoon de aangetrouwde oudoom van den jonge Vorst zijnde, de eerste onder de Edelen, toen dit belangrijke onderwerp ter vergadering van Holland ter sprake kwam, die voor de uitsluiting stemde; waardoor hij niet weinig bij velen in achting daalde; doch naar men verzekert, dorst hij niet anders te handelen, dewijl de bekrompen staat zijner geldmiddelen hem niet toeliet, zich te kanten tegen de inzigten van hen, die destijds het gezag in handen hadden.'*

Allereerst denk ik dat Johan Wolfert van Brederode voor de Akte van Seclusie (uitsluiting) stemde, omdat hij zelf ambitie had om stadhouder te worden en zeker niet omdat het hem aan geld ontbrak. In het onlangs gepubliceerde boek van Kees Zandvliet *De 250 rijksten van de Gouden Eeuw*, Amsterdam, 2006, staat Johan Wolfert van Brederode op de negende plaats met een vermogen van fl 1.000.000,=. Omgerekend naar huidige Euro's zou zijn vermogen nu ongeveer €8.000.000,= zijn.

Zandvliet merkt op dat het vermogen van Johan Wolfert van Brederode zich lastig laat begroten, maar dat het hem aannemelijk lijkt dat 1 miljoen guldens (in 1655) alleen al door de waarde van zijn landerijen en kastelen aan de lage kant is.

Buiten het kasteel Batestein in Vianen bezat Johan Wolfert het huis ter Cleef bij Haarlem, de kastelen Petershem en Fauquemberg bij Maastricht, het kasteel Nijvelt in De Meern en in Den Haag het Hof van Brederode.

Het huis ter Cleef bij Haarlem.

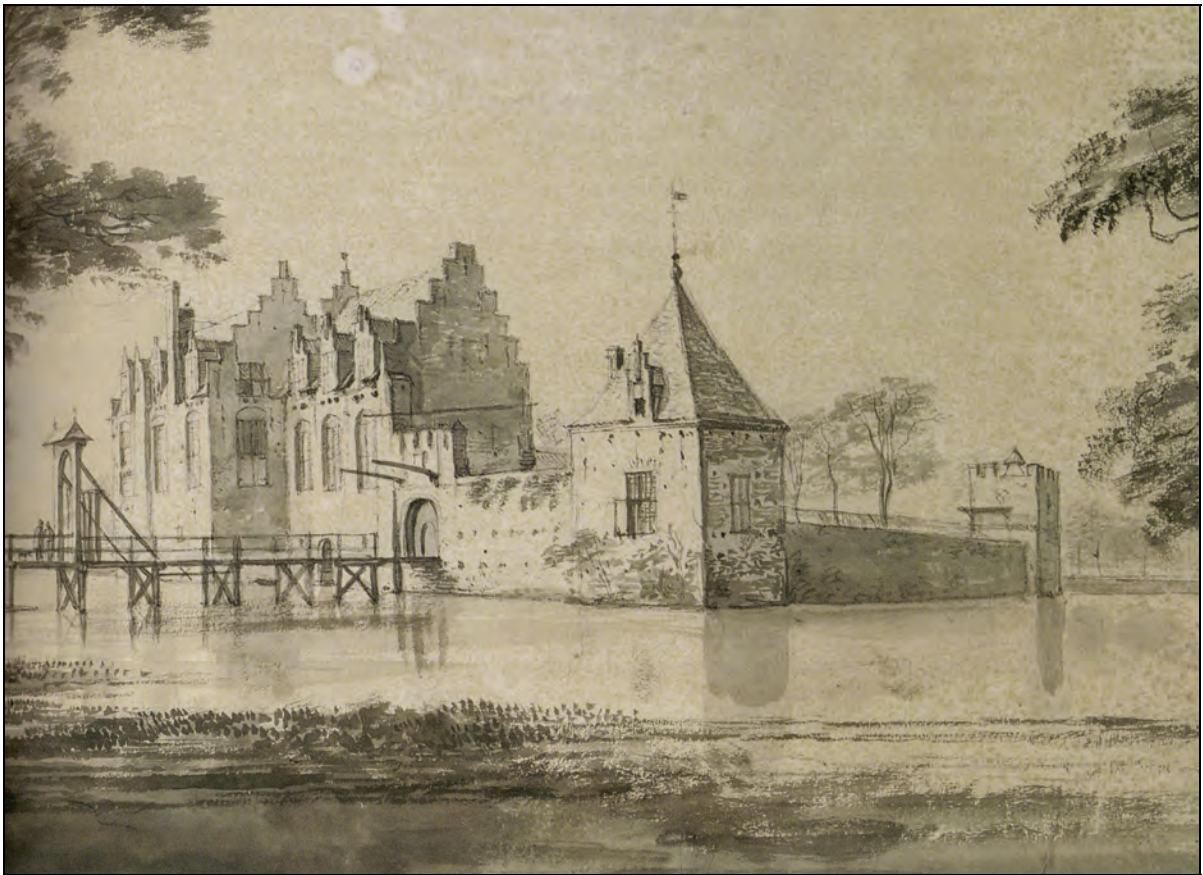
Buiten deze kastelen had Johan Wolfert alleen al zuidelijk van de Lek 6000 hectaren grond. Verder bezat hij landerijen in Cleef, Schoorl, Haarlemmerliede, Zandvoort, Voshol, Reewijk en Ter Aar. Meer dan 200 leenmannen waren hem een leenhulde verschuldigd. Bovendien kreeg hij jaarlijks een salaris van 15.500 gulden vanwege het feit dat hij veldmaarschalk was.

In 1638 trouwde hij met Louise Christine van Solms. De bruid droeg een bruidsjurk van zilverlaken en een kroontje bezet met edelstenen met een geschatte waarde van 150.000 gulden.

Het bruidsfeest werd gevierd in paleis Noordeinde, dat door Frederik Hendrik en zijn echtgenote Amalia van Solms ter beschikking was gesteld.

Het feest werd opgeluisterd door een Franse toneelgroep en op het Plein werd een meerdaags riddertoernooi gehouden.

Uit zijn eerste huwelijk met Johanna van Nassau-Siegen werden tien kinderen geboren, waarvan slechts vijf meisjes in leven bleven.

Kasteel Nijvelt in De Meern

Het Hof van Brederode bij de Boschpoort in den Haag.

Jan van Goyen, Kasteel Batestein, verblijfplaats onbekend.

Uit zijn tweede huwelijk met Louise Christine van Solms werden acht kinderen geboren, vijf meisjes en drie jongens.

Johan Wolfert werd ziek na een bezoek aan Spa en stierf op zijn kasteel in Petershem (bij Maastricht) op 3 september 1655. Op 25 oktober werd hij begraven in de Grote Kerk in Vianen. Aan zijn drie zonen werd in 1655 het vermogen nagelaten en aan de vijf nog ongetrouwde dochters werd een huwelijksgift van 21.500 gulden gegeven. Louise Christine van Solms liet na zijn dood een herdenkingsmedaille slaan. Het ontwerp was van Van den Abeele en Van den Broeck maakte er een gedicht bij (zie de volgende pagina).

Interessant is de verwijzing dat de Van Brederodes afstammen van de graven van Holland. Hij noemde zich altijd graaf van Holland-Brederode.

Hij was niet de eerste Van Brederode die zich zo noemde. Reinoud III van Brederode werd hiervoor zelfs door Karel V ter dood veroordeeld (later kreeg hij gratie).

Het tweede deel van het gedicht gaat over 'het Sprekende Swynshoof'. Op het stadhuis van Ameide zijn onder de wapens van Johan Wolfert van Brederode en Louise Christine van Solms twee zwijnshoofden aangebracht. In een volgend artikel zal getracht worden hiervan de betekenis te achterhalen.

Een ander artikel zal gaan over de Deense Olifantsorde, die Johan Wolfert op de volgende pagina draagt.

Tenslotte wordt er nog een artikel gepubliceerd over het feit dat Johan Wolfert het eerste protestantse lid werd van de Illustere Lieve-Vrouwe-Broederschap in 's-Hertogenbosch.